

DOI 10.4467/12332135KRA.25.011.22809

Między tradycją a współczesnością. „Krakowskie seminarium cechowe. Rzemiosło spożywcze wczoraj i dziś” oraz debata jubileuszowa „Krakowskiego Rocznika Archiwalnego”

Rok 2025 okazał się dla redakcji „Krakowskiego Rocznika Archiwalnego” czasem szczególnym – zarówno ze względu na jubileusz 30-lecia ukazywania się czasopisma, jak i bogaty program wydarzeń, które redakcja zorganizowała z partnerami naukowymi i środowiskowymi w siedzibie Archiwum Narodowego w Krakowie. Ich wspólnym celem było nie tylko promowanie badań nad historią i dziedzictwem Krakowa, lecz także budowanie mostów między archiwistami i użytkownikami archiwów. W marcu i kwietniu 2025 r. odbyły się dwa znaczące wydarzenia, które – choć odmiennie tematycznie – łączyła wspólna idea: ukazania archiwów jako miejsca spotkań oraz budowania relacji między pamięcią a współczesnością.

Pierwszym z tych wydarzeń było „Krakowskie seminarium cechowe. Rzemiosło spożywcze wczoraj i dziś”, zorganizowane 6 marca 2025 r. przez Archiwum Narodowe w Krakowie, Instytut Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie oraz Cech Rzemiosł Spożywczych w Krakowie. Spotkanie zgromadziło blisko dwustu uczestników – przedstawiceli współcześnie działających krakowskich cechów i organizacji rzemieślniczych, środowiska naukowego, muzeów, bibliotek, studentów, badaczy, osób zainteresowanych historią i współczesnością krakowskiego rzemiosła. Wydarzenie było okazją do przybliżenia bogatej tradycji cechów spożywczych – cukierników, piekarzy i rzeźników – oraz do ukazania, jak wiele z dawnych zwyczajów, symboli i wartości wciąż znajduje swoje odzwierciedlenie we współczesnym rzemiośle.

Seminarium otworzył prof. dr hab. Wojciech Krawczuk, dyrektor Archiwum Narodowego w Krakowie, który przywitał uczestników i podkreślił znaczenie spotkania wspierającego refleksję oraz badania nad rolą i dziedzictwem rzemiosła w kulturze Krakowa, i będącego jednocześnie dowodem na żywotność organizacji i tradycji rzemieślniczych.

Pierwsze wystąpienia wprowadziły uczestników w tematykę seminarium, przypominając historię organizacji rzemieślniczych i ich znaczenie w życiu społeczności Krakowa. Dr Kamila Follprecht (Archiwum Narodowe w Krakowie) zaprezentowała źródła do dziejów krakowskich cechów cukierników, piekarzy i rzeźników zachowane w zasobie Archiwum, ukazując ich różnorodność i wartość dla badań nad codziennością dawnych rzemieślników. Scharakteryzowała rodzaje zachowanej dokumentacji ww. cechów, dzięki której można odtworzyć nie tylko działalność i życie codzienne cechów, ale też zmiany w ich organizacji i funkcjonowaniu, w tym wynikające ze zmian ustrojowych. Dr Katarzyna Moskal (Muzeum Krakowa) przedstawiła referat poświęcony materialnemu dziedzictwu

krakowskich cechów cukierników, piekarzy i rzeźników. Omówiła przedmioty związane z ich działalnością przechowywane w pięciu krakowskich instytucjach – od insygniów starszych cechowych, przez naczynia używane w gospodach, po chorągwie i krucyfiksy wykorzystywane podczas uroczystości religijnych. Obiekty te stanowią nie tylko cenny materiał badawczy, ale są też świadectwem artystycznego wymiaru życia cechowego. Dr Marcin Gadocha (Instytut Historii i Archiwistyki Uniwersytetu Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie) omówił dzieje siedzib krakowskich rzeźników, wskazując na znaczenie przestrzeni miejskiej w kształtowaniu tożsamości zawodowej i społecznej rzemieślników. Z kolei dr Mateusz Król (Muzeum Etnograficzne w Krakowie) zaprezentował wyniki badań na temat początków krakowskiego cechu rzeźniczego w świetle źródeł miejskich, statutów oraz średniowiecznych ksiąg cechowych, które pozwalają zrozumieć organizację i mechanizmy działania cechu. Ostatni z prelegentów, dr Przemysław Jędrzejewski (Stowarzyszenie Twoje Korzenie w Polsce), przedstawił analizę najstarszej księgi cechu piekarzy w Kętach – wyjątkowego źródła dokumentującego relacje między rzemiosłem miejskim a społecznością lokalną w okresie XVII–XIX w.

Wystąpienia łączyło przekonanie o konieczności badań interdyscyplinarnych, które obejmują zarówno analizę źródeł archiwalnych, jak i obiektów materialnych. Wspólnym wątkiem dyskusji, która odbyła się z udziałem publiczności, była też troska o zachowanie dziedzictwa rzemieślniczego i jego popularyzację w środowisku naukowym i lokalnym, w tym wśród osób współcześnie parających się rzemiosłem o wielowiekowych tradycjach. Wyrażono przekonanie, że takie inicjatywy jak „Krakowskie seminarium cechowe” mają istotne znaczenie dla rozwoju badań nad organizacją i funkcjonowaniem organizacji rzemieślniczych i historią miast. Spotkanie moderował prof. dr hab. Zdzisław Noga, który podkreślił, że historia rzemiosła, często spychana na margines zainteresowań badaczy, stanowi klucz do zrozumienia procesów miejskich i gospodarczych dawnego Krakowa.

Seminarium towarzyszyła wystawa „Rzemiosło smaku. Krakowskie cechy piekarzy, cukierników i rzeźników” przygotowana przez ANK (autorki: Anna Sokół, Aldona Warzecha). Ekspozycja prezentowała oryginalne obiekty pochodzące z zasobu Archiwum oraz ze zbiorów Cechu Rzemiosł Spożywczych w Krakowie. W trzech gablotach pokazano wybrane materiały ilustrujące historię, organizację i działalność trzech krakowskich cechów: cukierników, piekarzy i rzeźników – przywileje królewskie, statuty, tłoki pieczętne, księgi cechowe, dyplomy czeladnicze. Osobno prezentowano buzdygany i łańcuchy ceremonialne ww. cechów. Wystawa wprowadziła uczestników w atmosferę dawnego Krakowa, ukazując bogactwo tradycji rzemieślniczych i ich trwały wpływ na współczesną kulturę miasta.

Po części merytorycznej odbył się poczęstunek symbolicznie dopełniający tematykę seminarium. Uczestnicy mieli okazję skosztować wyrobów piekarskich, cukierniczych i wędliniarskich przygotowanych przez mistrzów rzemiosła z Krakowa i Małopolski. Regionalne specjały – od tradycyjnych chlebów i obwarzanków, po ciasta i wędliny – przypominały o ciągłości rzemieślniczych umiejętności i kunszcie, który mimo upływu czasu pozostaje żywym elementem lokalnej tożsamości.

Spotkanie zakończyło się podziękowaniami dla prelegentów, uczestników i organizatorów oraz zapowiedzią publikacji opracowań opartych na wygłoszonych referatach w tomie 31. „Krakowskiego Rocznika Archiwalnego”. Seminarium pokazało, że historia rzemiosła

spożywczego wciąż inspiruje, łącząc różne środowiska we wspólnym dążeniu do zachowania i promocji dziedzictwa oraz rozwoju badań nad dziejami rzemiosła.

W dniu 9 kwietnia 2025 r. odbyła się debata pt. „Archiwa i ich użytkownicy. W poszukiwaniu wspólnych ścieżek”, zorganizowana przez redakcję „Krakowskiego Rocznika Archiwalnego” z okazji publikacji jubileuszowego, 30. tomu Rocznika. Spotkanie miało szczególny charakter – było nie tylko okazją do wymiany myśli o współczesnej archiwistyce, lecz także uroczystym świętowaniem okrągłego jubileuszu czasopisma, które od 1995 r. nieprzerwanie towarzyszy środowisku archiwalnemu i naukowemu Krakowa oraz Małopolski.

Wydarzenie otworzył prof. dr hab. W. Krawczuk, dyrektor Archiwum Narodowego w Krakowie, który powitał gości – przedstawicieli środowiska archiwalnego, naukowego oraz autorów, współpracowników i czytelników Rocznika. Podkreślił wyjątkowy charakter spotkania zorganizowanego dla uczczenia 30-letniego dorobku czasopisma. Wspomnił o znaczeniu Rocznika dla środowiska archiwistów oraz podziękował wszystkim, którzy przyczynili się do jego rozwoju i utrwalenia pozycji w naukowym krajoznawstwie Małopolski.

Następnie głos zabrała dr K. Follprecht, redaktor naczelny „Krakowskiego Rocznika Archiwalnego”, która w swoim wystąpieniu przypomniała okoliczności powstania czasopisma, najważniejsze osoby i momenty w jego rozwoju. Wprowadziła w tematykę jubileuszowego tomu i przedstawiła jego koncepcję, odmienną od dotychczasowych analiz przekrojowych. W założeniu redakcji, tematyka jubileuszowego tomu miała ukazać archiwa i ich zasób jako źródło inspiracji i innowacji. Z tego samego względu redakcja zdecydowała o zorganizowaniu debaty, której celem było stworzenie przestrzeni do refleksji nad współczesną rolą archiwów, ich relacjami z użytkownikami oraz nowymi kierunkami i sposobami wykorzystywania zasobów archiwalnych – zgodnie z ideą przewodnią jubileuszowego tomu, poświęconego właśnie nowoczesnym i nieoczywistym zastosowaniom archiwaliów w nauce, kulturze i do praktycznych zastosowań.

Po przedstawieniu tomu odbyły się wystąpienie Alicji Przybyszowskiej¹ i prezentacja wystawy „Archiwum Intymnie”². Artystka opowiedziała o inspiracjach, które doprowadziły do powstania cyklu prac opartych na autentycznych dokumentach, o swojej pracy i emocjach towarzyszących doświadczeniu archiwaliów, a potem zaprosiła uczestników do zwiedzania ekspozycji. Wystawa ukazuje emocjonalny i osobisty wymiar obcowania z dokumentami, zwracając uwagę na ich rolę w kształtowaniu tożsamości i pamięci. Kontekst prezentowanych prac stanowił ciekawy kontrpunkt do bardziej formalnej części debaty, poświęconej relacjom między archiwami a ich użytkownikami. Dzięki temu artystyczna część spotkania stworzyła naturalną przestrzeń do rozmowy o tym, jak różne wrażliwości i sposoby odczytywania przeszłości oraz indywidualne doświadczenia użytkowników mogą przekładać się na kierunki badań i wykorzystania archiwaliów.

¹ Alicja Przybyszowska, <http://alicjaprybyszowska.pl/> (odczyt: 04.11.2025).

² Wystawa była prezentowana na otwarciu siedziby Archiwum Narodowego w Krakowie Oddziału w Nowym Sączu w czerwcu 2023 r. Opis prac, zob. Agnieszka Filipek, *Archiwum inspiruje. Wydarzenia artystyczne uświetniające uroczystość otwarcia siedziby nowosądeckiego Oddziału Archiwum Narodowego w Krakowie*, „Krakowski Rocznik Archiwalny” 2024, t. 30, s. 278–279, DOI: 10.4467/12332135KRA.24.015.20788. Prace znajdują się w zasobie Archiwum, ANK ONS, Sandecjana, sygn. 31/190/330–334.

Po zwiedzeniu wystawy rozpoczęła się właściwa część spotkania – debata moderowana przez dr hab. Lucynę Harc (Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych), w której udział wzięli: prof. dr hab. Waldemar Chorążyczewski (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), dr Dorota Drzewiecka (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie), Zbigniew Król (Archiwum Akt Nowych) oraz dr hab. Wojciech Piasek, prof. UMK (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu). Wspólnym wątkiem dyskusji była troska o to, by archiwa – rozumiane jako instytucje gromadzące, zabezpieczające i udostępniające materiały archiwalne oraz ich użytkownicy – badacze, miłośnicy historii, popularyzatorzy wiedzy – odnajdywali płaszczyzny współpracy i wzajemnego zrozumienia. Spotkanie skłaniało do zastanowienia się nad tym, jak instytucje archiwalne mogą stawać się bardziej przyjazne dla użytkowników, a z drugiej strony – jak użytkownicy mogą aktywniej uczestniczyć w życiu archiwów, korzystając z ich zasobów. Uczestnicy zgodnie podkreślali, że archiwa, by w pełni realizować swoją misję, powinny stawać się instytucjami dialogu – miejscem aktywnej współpracy, inspiracji i wzajemnego uczenia się. W części dyskusyjnej udział wzięli także przedstawiciele publiczności, którzy poruszali kwestie m.in. potrzeb różnych grup użytkowników i możliwości dostosowania działalności archiwów do zmieniających się oczekiwań społecznych.

Spotkanie zakończyło się podziękowaniami dla czytelników oraz autorów, recenzentów i wszystkich, którzy przez trzy dekady współtworzyli Rocznik. Dla redakcji była to nie tylko okazja do wspomnień, ale także moment refleksji nad przyszłością – nad tym, jak „Krakowski Rocznik Archiwalny” może w zmieniającym się świecie nadal inspirować i łączyć archiwa z ich użytkownikami. Jubileuszowy nastrój podkreślił poczęstunek dopełniający atmosferę wspólnego świętowania – degustacja symbolicznych wypieków, tortu stylizowanego na tom Rocznika oraz ciastek w kształcie pieczęci, korespondujących z szatą graficzną okładki czasopisma.

Trzydziesty tom „Krakowskiego Rocznika Archiwalnego” i towarzysząca mu debata pokazały, że archiwa nie są już tylko strażnikami przeszłości, lecz aktywnymi uczestnikami życia naukowego i społecznego. Wspólne ścieżki archiwów i użytkowników – wydeptane w ciągu minionych lat – prowadzą wciąż dalej, ku nowym formom współpracy, poznania i wspólnego odkrywania historii.

Aldona Warzecha
Archiwum Narodowe w Krakowie